

Iwona Fechner-Sędzicka

Ciekawe i skuteczne metody nauczania w edukacji wczesnoszkolnej

Spis treści

1. Podręcznik dziś nie wystarczy.
2. Jak wykorzystać inteligencje wielorakie w pracy z każdym uczniem?
3. Obserwacje, doświadczenia, eksperymenty w świetle nowej podstawy programowej
4. Tytułem podsumowania...

1. Ciekawe i skuteczne metody nauczania w edukacji wczesnoszkolnej.

Realizacja nowej podstawy programowej wymaga od nauczycieli innego spojrzenia na nauczanie oraz poszukiwania nowej koncepcji pracy. Nowoczesny pakiet edukacyjny w postaci kolorowych książek i ciekawych pomocy dydaktycznych nie zachęci uczniów do nauki. To wyzwanie dla kreatywności nauczyciela, który powinien umożliwić uczniom rozwój uwzględniając ich zainteresowania i zdolności. Wymaga to nie tylko zaangażowania i pasji, ale również podejmowania intelektualnych wyzwań oraz poszukiwania metod pracy koncentrujących się na różnicowaniu i indywidualizacji.

2. Podręcznik dziś nie wystarczy.

Oferta książek edukacyjnych powiększa się co roku. Coraz trudniej wybrać podręcznik zaspokajający oczekiwania nie tylko nauczyciela, ale również ucznia. Należy jednak pamiętać, że każdy podręcznik jest tak dobry, jak nauczyciel, który go używa. Jest on tylko narzędziem ułatwiającym pracę nauczycielom, porządkującym materiał dydaktyczny. Zdarza się jednak, że nauczyciele poświęcają zbyt dużo uwagi podręcznikowi, nadmiernie skupiają się na wypełnianiu kart pracy i ćwiczeń, zapominając o innych pomocach, materiałach i metodach pracy pobudzających wyobraźnię ucznia. Takie postępowanie prowadzi do rutyny i nudy, niszczy kreatywność nauczyciela i dziecka.

3. Jak wykorzystać inteligencje wielorakie w pracy z każdym uczniem?

Wykorzystanie na zajęciach teorii Howarda Gardnera prowadzi do autentycznego nauczania opartego na zainteresowaniach i preferencjach uczniów. Znajomość profilu inteligencji każdego dziecka w klasie pozwala nauczycielowi zaprojektować zajęcia w taki sposób, aby aktywności podejmowane przez uczniów pozwalały im gromadzić pozytywne doświadczenia edukacyjne, odkrywać, co robią najlepiej, zarządzać własną nauką.

Jednym ze sposobów wykorzystania teorii Gardnera jest tworzenie w klasie tzw. **centrów (ośrodków, stacji) nauki**, czyli miejsc koncentrujących się wokół różnych inteligencji. Uczniowie podejmujący aktywność w ośrodkach, nie tylko uczą się zgodnie ze swoimi preferencjami, ale mają szansę wypróbowania się w innych dziedzinach. Różnicowanie na zajęciach opierające się na centrach nauki nie polega na przygotowaniu tych samych zajęć w wersji trudniejszej (dla uczniów zdolnych) i wersji łatwiejszej (dla pozostałych), ale na

nauczaniu zgodnym z zainteresowaniami i stylami uczenia się. Jak wygląda to w praktyce? Za przykład posłużyć może poniższy plan zajęć poświęcony tematyce morza.

Temat zajęć: Morska przygoda.

Na dzisiejszych zajęciach wybierzemy się w podróż żaglowcem po morzu. Celem naszej podróży będą porty, w których wykonacie różne zadania. Możecie pracować indywidualnie, w parach lub grupach. Zdecydujcie sami, w której porcie się zatrzymacie. Możecie również odwiedzić kilka z nich i wykonać inne zadania.

Port 1 (rozwijanie inteligencji ruchowej):

Na żaglowcu każdy marynarz wykonuje różne prace. Wymyślcie, jakie zadania Wy będziecie wykonywać i przedstawcie je za pomocą ruchu pozostałym żeglarzom. Odgadnijcie, kto jest, za co odpowiedzialny. Zaprojektujcie zestaw ćwiczeń fizycznych przygotowujący załogę do wypłynięcia w morze.

Port 2 (rozwijanie inteligencji muzycznej):

Szanty to pieśni śpiewane na żaglowcach podczas pracy w celu synchronizacji czynności wykonywanych przez grupy żeglarzy. Śpiewane były zwykle przez załogę a cappella lub ton nadawał szantymen. Wysłuchajcie kilku pieśni i napiszcie swoją własną. Wybierzcie szantymana, który będzie nadawał ton i chór odpowiadających mu żeglarzy.

Port 3 (rozwijanie inteligencji wizualno-przestrzennej):

Zaprojektujcie i wykonajcie mapę połowów. Zaznaczcie na niej ławice ryb oraz trasę, po której będzie poruszał się żaglowiec. Oznaczcie na mapie kierunki świata. Wymyślcie i wykonajcie własny gwiazdozbiór, który wskazywał będzie żeglarzom drogę do domu w nocy. Nadajcie mu nazwę.

Port 4 (rozwijanie inteligencji językowej):

Wykonajcie mapę mentalną do tematu „Morska przygoda”. Umieście na niej rysunki związane z hasłami.

Port 5 (rozwijanie inteligencji matematyczno-logicznej):

Opracujcie plan dnia obowiązujący na żaglowcu. Określcie szczegółowy harmonogram zajęć. Przedstawcie go za pomocą osi czasu.

Port 6 (rozwijanie inteligencji przyrodniczej):

Korzystając z książek, atlasów, czasopism znajdujących się w porcie poszukajcie informacji na temat zwyczajów i życia wybranych stworzeń morskich. Sklasyfikujcie rośliny, ryby lub inne zwierzęta morskie w zależności od wielkości, kształtu, koloru lub innych kryteriów. Zaprojektujcie plakaty i przygotujcie wystawę.

Po wykonaniu zadań wszystkie grupy prezentują wyniki swojej pracy. W trakcie prezentacji uczniowie mogą zadawać pytania, uzupełniać wypowiedzi, dyskutować.

Praca w oparciu o centra nauki nie ma nic wspólnego z siedzeniem w ławce i przyswajaniem wiedzy podawanej przez nauczyciela. Uczniowie pracują różnymi metodami aktywnymi, począwszy od pracy w parach, grupach, poprzez symulacje, instrukcje, gry, zabawy, metody oparte na twórczym myśleniu i działaniu, po doświadczenia i obserwacje. Samodzielnie podejmują decyzję odnośnie sposobu pracy oraz rodzaju aktywności. Projektowanie zajęć w oparciu o teorię inteligencji wielorakiej wymaga jednak pewnych zmian zarówno w sposobie myślenia nauczyciela jak i organizacji przestrzeni edukacyjnej.

Po pierwsze ustawienie ławek w klasie – trzeba odejść od tradycyjnego ustawienia w rzędach, ponieważ nie daje to możliwości pracy w grupach, a ta jest niezbędna dla współdziałania i rozwijania umiejętności interpersonalnych.

Po drugie każde centrum może reprezentować kilka inteligencji – na początek można ograniczyć się do mniejszej ilości stanowisk i stopniowo dodawać kolejne.

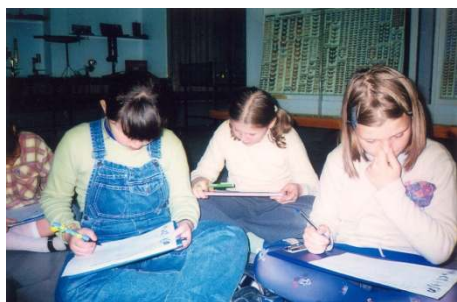
Po trzecie warto zadbać o to, by uczniowie pracowali z rozmachem, wykorzystywali duże arkusze papieru i ciekawe materiały – wpływa to na podniesienie poczucia własnej wartości oraz rozwija wizualnie. Atrakcyjne dla uczniów jest także stosowanie na zajęciach wyszukanego nazewnictwa – centra nauki mogą być raz portami i zespołami eksperckimi, innym razem stacjami badawczymi, laboratoriami, instytutami, itp. – w zależności od tematyki lub podejmowanych w nich działań.

Po czwarte warto być interaktywnym – zadbać o wszystkie obszary, w których uczniowie mogą być praktyczni (Uczysz o pieniądzech, ważeniu, mierzeniu? – Pozwól uczniom bawić się w sklep!)

I wreszcie, po piąte – warto określać ramy czasowe dla poszczególnych działań – wprowadza to porządek w grupie, mobilizuje do lepszej organizacji pracy, uczy aktywnego słuchania, szacunku dla innych, rozwija umiejętności intrapersonalne.

Kolejną efektywną metodą pracy z uczniami na I etapie edukacyjnym wykorzystującą wiedzę o inteligencji wielorakiej jest **projekt edukacyjny**. Stosowanie jej przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej jest szczególnie zasadne, ponieważ pozwala ona różnicować pracę. Wybór tematu, form pracy, sposobów prezentacji i zadań do wykonania wynika z zainteresowań uczniów i powstaje przy ich współudziale – niekiedy zupełnie spontanicznie. Metoda projektu opiera się na naturalnej ciekawości dziecka, uczy stawiania pytań, komunikowania się, interakcji, rozwiązywania problemów. Czas przeznaczony na realizację projektu powinien być na tyle długi, by uczniowie mogli zrealizować zadania, ale na tyle krótki, by nie stracili zainteresowania nimi. Projekty mogą mieć charakter zadań realizowanych przez miesiąc, tydzień, dzień a nawet 1-2 godziny. Krótkie działania wymagają równie starannego przemyślenia i przygotowania, a ich realizacja może zostać powiązana, np. z zadaniem domowym.

Przykładem takiego czterogodzinnego projektu jest „Niezwyczajny świat owadów” – zajęcia

realizowane w klasie II, na terenie Instytutu Biologii UMK (Muzeum Przyrodnicze). Pierwszym etapem było przygotowanie przez uczniów, w ramach pracy domowej, arkuszy obserwacyjnych (co będzie przedmiotem obserwacji ustaliliśmy wspólnie). Arkusze miały różny charakter: jedni skupiali się na wyglądzie i budowie, inni na pomiarach, jeszcze inni koncentrowali się na miejscach, z jakich pochodzą owady. Kolejnym etapem była praca w oparciu o arkusze – uczniowie obserwowali eksponaty zgromadzone w Instytucie (owady z różnych stron świata) i wypełniali je danymi. Kolejne zadanie wykonywane było już w klasie - polegało na wykorzystaniu zebranych informacji i przygotowaniu w grupach map mentalnych. Uczniowie dobrali się w trzy grupy zadaniowe, zgodnie z danymi, które zgromadzili. Zakończeniem projektu była wystawa zorganizowana na terenie szkoły, na której uczniowie zaprezentowali: arkusze obserwacyjne zgromadzone w jeden wspólny Dziennik, gotowe mapy mentalne oraz prace plastyczne wykonane różnymi technikami (zadanie dodatkowe).

Przykładem wykorzystania metody projektu na dwóch godzinach lekcyjnych są zajęcia w klasie III - „Drzewa wokół nas – klon, kasztanowiec i lipa”. Zadaniem uczniów było zebranie materiałów do albumu. Uczniowie dobrali się w grupy zadaniowe: 1 grupa dokonywała pomiarów (z wykorzystaniem różnych miar – miara krawiecka, nietypowe miary – stopy, klamerki do bielizny, itp.) i sporządzała odbitki (kory, liści), 2 grupa rysowała drzewa (kształt korony, kolor liści, owoce, kwiaty, najbliższe otoczenie), 3 grupa pisała twórcze teksty w formie prezentacji drzewa („Jestem lipą...”). Po wykonaniu zadań przez wszystkie grupy, uczniowie w klasie przygotowali album, który systematycznie wzbogacany był przez kolejne karty oraz zdjęcia dotyczącej innych drzew.

Realizacja pierwszego projektu jest najtrudniejsza, każdy kolejny to podążanie za pomysłami dzieci, które są niedoścignymi ekspertami w poszukiwaniu atrakcyjnych tematów i zadań do wykonania. Za przykład posłużyć tu może projekt „Wynalazki i ich wynalazcy” realizowany w klasie III. Celem głównym projektu było: rozwijanie twórczego myślenia i zainteresowań uczniów oraz wdrażanie do korzystania z różnych źródeł informacji. Wynalazkami wybranymi wstępnie przez uczniów do projektu były: kompas, papier, lampa naftowa, telefon, samolot, aspiryna, żelazko (w trakcie realizacji projektu uczniowie zainspirowani poszukiwaniami dołożyli kolejne wynalazki – kusza, proch, banknoty, balon). Projekt realizowany był przez okres 1 miesiąca. Realizacja projektu poprzedzona była wyjściem do muzeum na wystawę prezentującą stare eksponaty. Uczniowie pracowali w czterech grupach: I grupa odpowiedzialna była za stworzenie „Klasowej księgi wynalazców i ich wynalazków”, II grupa za przygotowanie wystawy na terenie szkoły „Wpływ wynalazków na życie ludzi” (plakaty, ulotki, informacje, zaproszenia, ekspozycja wykonanych przedmiotów), III grupa – za przygotowanie krótkich przedstawień na temat wynalazców i zaprezentowanie jej uczniom klas I i II (zadaniem uczniów było wejście w rolę wybranej postaci, poznanie ciekawostek z jej życia, przygotowanie rekwizytów, stroju z właściwej epoki, charakteryzacji), IV grupa - zajmowała się tworzeniem rebusów i gier planszowych dla uczniów klas młodszych, które wykorzystane zostały do zabaw w trakcie w/w prezentacji wynalazców. Przed przystąpieniem do projektu opracowany został harmonogram działań, zasady pracy, omówione zostały wszystkie zadania oraz sposób prezentacji i oceny grup. Uczniowie zapoznani zostali z bibliografią (przygotowana przez nauczyciela biblioteki szkolnej) oraz stronami internetowymi i programami multimedialnymi dla dzieci prezentującymi temat. Wystawa i zajęcia dla młodszych uczniów spotkały się z dużym zainteresowaniem całej społeczności szkolnej, a „Klasowa księga wynalazców i ich wynalazków” stała się na długo jedną z najpoczytniejszych książek w klasie.

3. Obserwacje, doświadczenia, eksperymenty w świetle nowej podstawy programowej

Dziecięce eksperymentowanie to kolejny sposób na poznawanie świata. Doświadczenia i eksperymenty przeprowadzane z dziećmi na zajęciach nie muszą być trudne, największą wartość ma w sobie samo eksperymentowanie, zachęcanie uczniów do stawiania pytań, (Czego chcę się dowiedzieć?, Jak to zbadam?) i poszukiwania na nie odpowiedzi. A. Einstein powiedział „Pierwsze lekcje nie powinny zawierać niczego poza tym, co jest eksperymentalne

i interesujące do zobaczenia. Ładny eksperyment jest sam w sobie bardziej wartościowy niż dwadzieścia wzorów wydobytych z naszych umysłów". Pomysłów na badania i doświadczenia w klasach I-III jest mnóstwo. Dla przykładu przedstawię kilka z nich, nie wymagają one specjalnych pomocy, a sprawiają uczniom wiele satysfakcji

Eksperyment 1 – Moje zmysły (oko)

Pomoce: plastikowy kubek, 16 spinaczy biurowych, kartka i ołówek

Uczniowie dobierają się w pary i siadają naprzeciw siebie przy stoliku. Pośrodku stołu stoi plastikowy kubek. Uczniowie wrzucają kolejno, za pomocą wyprostowanej ręki osiem spinaczy biurowych do kubka. W I próbie mają otwarte oczy, w drugiej próbie mają jedno oko przysłonięte. Zadaniem uczniów jest zaobserwowanie, jak przysłonięte oko wpływa na celność rzutów oraz porównanie swoich wyników.

Eksperyment II – Moje ciało (czas reakcji)

Pomoce: prosty, długi patyk (miarka), pisaki w dwóch kolorach

Uczniowie dobierają się w pary. Jeden uczeń siada na krzeselku, drugi (trzymający pionowo przed sobą patyk) staje w odległości 30 cm. Na określony sygnał (np. „już”) uczeń stojący wypuszcza patyk z ręki. Zadaniem ucznia siedzącego na krześle jest jak najszybsze chwycenie patyka. Każdy ma 3 próby, kolejne chwytamy zaznaczane są pisakiem na patyku (każde dziecko ma swój kolor). Na koniec uczniowie porównują wyniki. Kto ma lepszy czas reakcji?

Eksperyment III – Moje ciało (Jestem kwadratem, czy prostokątem?)

Pomoce: ołówek, miarka krawiecka, kartka i ołówek

Uczniowie dobierają się w pary. Pierwsza osoba staje prosto z wyciągniętymi w bok prostymi rękoma. Zadaniem drugiej osoby jest dokonanie 2 pomiarów: wzrost, rozpiętość ramion (od palca serdecznego prawej ręki do palca serdecznego lewej ręki). Po dokonaniu i zanotowaniu pomiarów uczniowie zamieniają się rolami. Po zakończeniu porównują wyniki i odpowiadają na pytanie z tytułu eksperymentu.

4. Tytułem podsumowania...

Skuteczna realizacja podstawy programowej wymaga od nauczyciela otworzenia się na nowe trendy w edukacji. Nauczanie oparte na tradycyjnym przekazywaniu wiedzy poprzez wykład nie zdaje dziś egzaminu. Współcześni uczniowie mają wiedzę w zasięgu ręki – wystarczy wejść do „sieci” i za pomocą jednego kliknięcia odkryć jej nieograniczone zasoby. Różnorodność w Internecie w postaci gier, zabaw, filmów, zdjęć, animacji jest bezkonkurencyjna, dlatego warto z niej korzystać i przenosić ją do klasy szkolnej, tworząc środowisko stymulujące uczniów do rozwoju. Taka zmiana nauki w przygodę da uczniom i nauczycielom zadowolenie i satysfakcję.

Bibliografia:

- 1/ Alan Maley , *Project with young learners*, Oxford University Press, 2002
- 2/ Judy Harris Helm, Lilian G. Katz *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*, CODN, 2003
- 3/Howard Gardner, *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w praktyce*; przeł. Andrzej Jankowski, MT Biznes, 2009